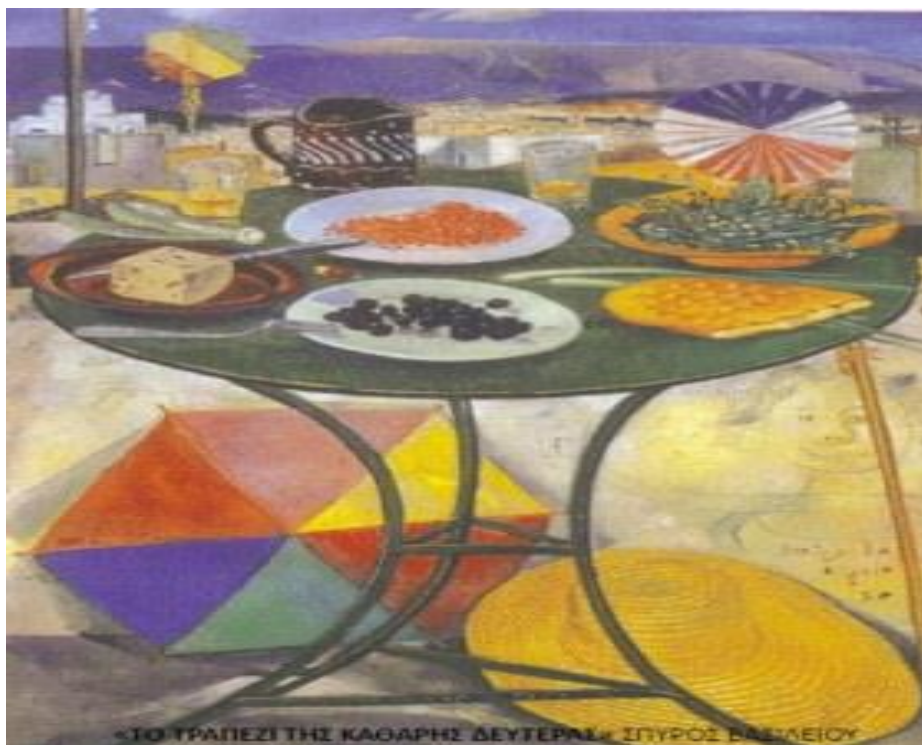
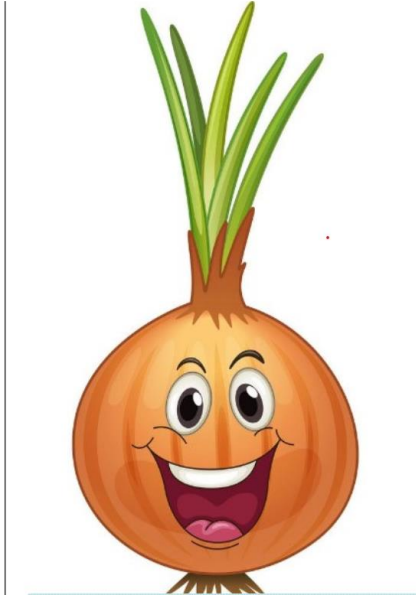

Η Καθαρά Δευτέρα είναι η πρώτη ημέρα της Μεγάλης Τεσσαρακοστής, της νηστείας του Πάσχα. Από τους λαογράφους θεωρείται ο επίλογος των βακχικών εορτών της Αποκριάς, οι οποίες ουσιαστικά αρχίζουν την Τσικνοπέμπτη και τελειώνουν την Καθαρά Δευτέρα.

Το πιάτο της ημέρας περιλαμβάνει νηστίσιμα, ως αποτοξίνωση από το πλούσιο φαγοπότι της Αποκριάς. Χαλβάς, ταραμάς, ελιές, πίκλες, θαλασσινά, φασολάδα, βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη. Τα νηστίσιμα συνοδεύονται από τη λαγάνα, ένα είδος άρτου χωρίς προζύμι, με ελλειπτικό σχήμα και πεπλατυσμένος για να ψήνεται εύκολα.

Σχετικός και ο δημοτικός σατιρικός θρήνος:

Τ' ακούτε τι παράγγειλε η Καθαρή Δευτέρα;

Πεθαίν ο Κρέος, πέθανε, ψυχομαχάει ο Τύρος

σηκώνει ο Πράσος την ουρά κι ο Κρέμμυδος τα γένια.

Μπαλώστε τα σακούλια σας, τροχίστε τα λεπίδια

και στον τρανό τον πλάτανο, να μάσουμε στεκούλια.

Η γιορτή αυτή είναι πανελλήνια και κατ' άλλους έχει αθηναϊκή καταγωγή, ενώ κατ' άλλους βυζαντινή. Στην Κωνσταντινούπολη εορταζόταν έντονα από πλήθος κόσμου που συνέρρεε σε έναν από τους επτά λόφους της πόλης και συγκεκριμένα σ' εκείνον του ελληνοκράτους οικισμού των «Ταταούλων».

Στην Αθήνα, από πολλές δεκαετίες προ του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τα Κούλουμα εορτάζονταν στις πλαγιές του λόφου του Φιλοπάππου, όπου οι Αθηναίοι τραγούπιαν καθισμένοι στους βράχους από το μεσημέρι μέχρι τη δύση του ήλιου. Οι περισσότεροι χόρευαν υπό τους ήχους πλανόδιων μουσικών, κατά παρέες, είτε δημοτικούς είτε λαϊκούς χορούς υπό τους ήχους λατέρνας.

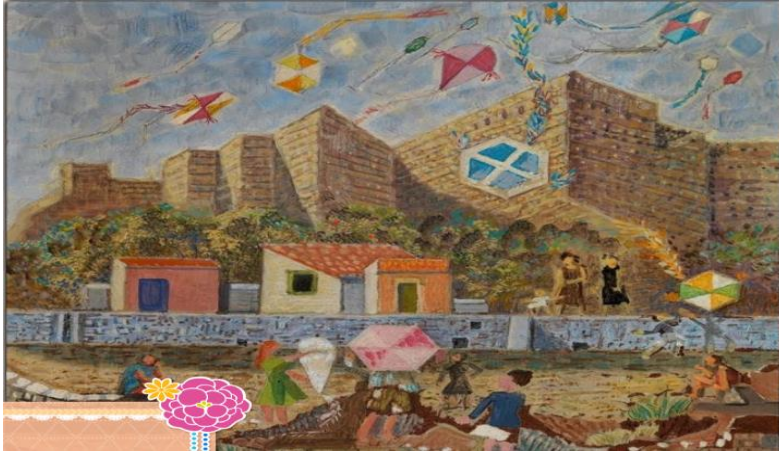
Το σούρουπο όλοι οι Ρουμελιώτες γαλατάδες της Αθήνας έστηναν λαμπρό χορό - κυρίως τσάμικο - γύρω από τους στύλους του Ολυμπίου Διός παρουσία πλήθους κόσμου.

Σήμερα, τα Κούλουμα εορτάζονται σχεδόν σε όλες τις πόλεις της Ελλάδας μαζί με το κύριο της ημέρας έθιμο του πετάγματος του χαρταετού. Ειδικότερα στην Αθήνα, με την ιστορική συνέχεια της παρουσίας του ανώτατου άρχοντα, τονίζεται ιδιαίτερα η λαογραφική αξία του εθίμου αυτού στο Λόφο του Φιλοπάππου.

Για την ετυμολογία του ονόματος που παραμένει άγνωστη, όπως και η αρχή του εορτασμού, υπάρχουν πολλές απόψεις. Κατά μερικούς προήλθε από τον αναγραμματισμό της λατινικής λέξης *cumulus* που σημαίνει σωρός, αφθονία ή επίλογος, υποδηλώνοντας έτσι το πολύ φαγοπότη με πολύ χορό, ή το τέλος της εορταστικής περιόδου της αποκριάς. Ειδικότερα όμως ο Α. Καμπούρογλου σημειώνει ότι ο όρος είναι καθαρά αθηναϊκός και προέρχεται από τις κολώνες του ναού του Ολυμπίου Διός που τις αποκαλούσαν στη νεότερη ιστορία οι Αθηναίοι *colymna*, κόλουμνα, κούλουμνα, κούλουμα, χωρίς όμως αυτό και να προσδιορίζει την αρχή της εορτής που πιθανολογείται κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας. Ο ίδιος όμως προσθέτει στις σημειώσεις του ότι ο λόφος επί του οποίου βρίσκεται το Θησείο ονομαζόταν στην αρχή της εποχής του Όθωνα «τριάντα δυο κολώνες».

Χαρταετός

Απαραίτητο συμπλήρωμα της Καθαρής Δευτέρας αποτελεί το πέταγμα του χαρταετού, με τα ποικίλα χρώματα και σχέδια, από μικρούς και μεγάλους, πιθανόν για να πετάξουν μακριά κάθε έγνοια του χειμώνα, μια και μπαίνει η άνοιξη και όλα, τουλάχιστον στη φύση, είναι πιο χαρούμενα λόγω της ανθοφορίας και της βελτίωσης του καιρού.

Αλευροπόλεμος στο Γαλαξίδι

Ο Αλευροπόλεμος στο Γαλαξίδι, είναι ένα έθιμο που διατηρείται από το 1801. Εκείνα τα χρόνια, παρόλο που το Γαλαξίδι τελούσε υπό την τουρκική κατοχή, όλοι οι κάτοικοι περίμεναν τις Αποκριές για να διασκεδάσουν και να χορέψουν σε κύκλους. Ένας κύκλος για τις γυναίκες, ένας για τους άντρες. Φορούσαν μάσκες ή απλώς έβαφαν τα πρόσωπά τους με κάρβουνο. Στη συνέχεια προστέθηκε το αλεύρι, το λουλάκι, το βερνίκι των παπουτσιών και η όχρα.

Βλάχικος Γάμος στη Θήβα

Το έθιμο αυτό χρονολογείται από το 1830 και έχει να κάνει με τα προξενιά που γίνονταν τότε. Σήμερα πραγματοποιείται παραδοσιακά με το ξύρισμα του γαμπρού και το στόλισμα της νύφης, η οποία στην πραγματικότητα είναι άνδρας! Παράλληλα όλοι οι παρευρισκόμενοι γιορτάζουν τα Κούλουμα με σατιρικά τραγούδια και πολύ χορό.

Του Κουτρούλη ο Γάμος στη Μεθώνη Μεσσηνίας

Καρναβαλίστικος γάμος, που κρατάει από τον 14ο αιώνα. Στις μέρες μας, το ζευγάρι των νεονύμφων είναι δύο άντρες, που μαζί με τους συγγενείς πηγαίνουν στην πλατεία, όπου γίνεται ο γάμος με παπά και με κουμπάρο. Διαβάζεται το προικοσύμφωνο και ακολουθεί τρικούβερτο γλέντι.

Κορδελάτοι ή Λεβέντες στη Νάξο

Στις κοινότητες Ποταμιά, Καλόξιδο και Λιβάδια της Νάξου οι κάτοικοι ντύνονται Κορδελάτοι ή Λεβέντες. Οι Κορδελάτοι είναι φουστανελοφόροι και η δεύτερη ονομασία τους Λεβέντες αποδίδεται στους πειρατές. Από κοντά τους ακολουθούν και οι ληστές, οι Σπαραρατόροι, που αρπάζουν τις κοπέλες για να τις βάλουν με το ζόρι στο χορό και στο γλέντι, που κρατάει ως το πρωί.

Τα "μουζώματα" και τα "αλευρώματα" στον Αρχάγγελο της Ρόδου

Στον Αρχάγγελο της Ρόδου οι εκδηλώσεις της Καθαρής Δευτέρας κορυφώνονται με τα "μουζώματα" και τα "αλευρώματα", παράλληλα με το γλέντι, τις μεταμφιέσεις και την σάτιρα. Όλοι οι κάτοικοι του χωριού και οι επισκέπτες είναι υποχρεωτικό να βάψουν μαύρα τα πρόσωπά τους και να κυκλοφορούν έτσι όλη τη διάρκεια της Καθαρής Δευτέρας. Όσοι δεν το κάνουν μόνοι τους υποχρεώνονται να το κάνουν, έστω και με το ζόρι, ενώ την ίδια τύχη έχουν και οι επισκέπτες του χωριού.

Ο Καραγκούνικος γάμος στα Τρίκαλα

Στα Μεγάλα Καλύβια, του νομού Τρικάλων, κάθε χρόνο την Καθαρά Δευτέρα και για παραπάνω από έναν αιώνα γίνεται αναπαράσταση του παραδοσιακού καραγκούνικου γάμου.

Παρουσιάζεται όλη η ιεροτελεστία του γάμου ενός караγκούνικου ζευγαριού, όπως αυτός γινόταν μέχρι και τη δεκαετία του 1960-70 στα Μεγάλα Καλύβια και σε όλα τα караγκουνοχώρια της Δυτικής Θεσσαλίας.

Πεντάλοφο Κοζάνης

Στον Πεντάλοφο Κοζάνης, οι ντόπιοι δεν πετούν χαρταετό την Καθαρά Δευτέρα, αλλά αυτοσχέδια, μικρά αερόστατα που έχουν κατασκευάσει οι ίδιοι.

Το έθιμο του Γληγοράκη στη Βόνιτσα (Αιτωλοακαρνανία)

Στη Βόνιτσα, αναβιώνει κάθε χρόνο, την Καθαρά Δευτέρα, το έθιμο του Γληγοράκη.

Ο Γληγοράκης λέγεται ότι ήταν ψαράς και απαρνήθηκε τη θάλασσα ψάχνοντας τη μοίρα του στη στεριά. Οι σημερινοί ψαράδες της Βόνιτσας καταδικάζουν αυτήν του την πράξη και κάθε τέτοια μέρα τον τιμωρούν. Φτιάχνοντας λοιπόν έναν αχυρένιο ψαρά, τον δένουν σ' ένα γαίδαρο και τον γυρνούν σε όλο το χωριό. Όσο περνά η μέρα στήνουν μεγάλο γλέντι με τραγούδι και χορό και στη συνέχεια ρίχνουν τον καημένο τον Γληγοράκη σε μια βάρκα που φλέγεται στ' ανοιχτά.

Το έθιμο της Καμήλας στην Κρήτη

Το έθιμο της Καμήλας αναβιώνει στο χωριό Κάινα του δήμου Αποκορώνου στην Κρήτη.

Στην αναβίωση του εθίμου συμμετέχουν οι κάτοικοι του χωριού, που αρχίζουν από νωρίς το πρωί τις ετοιμασίες για την κατασκευή της καμήλας, αλλά και του μουτζουρώματος. Στην καμήλα μπαίνουν συνήθως τρεις άνθρωποι. Ένας κρατάει το κεφάλι στερεωμένο σ' ένα ξύλο και οι άλλοι δύο με τη βοήθεια των κοφινιών σχηματίζουν τις καμπούρες της.

Όταν όλα ετοιμαστούν, η καμήλα ξεκινάει τη βόλτα της, σε κάθε σημείο του χωριού, για να καταλήξει στην κεντρική πλατεία. Πολλοί ντόπιοι ντύνονται με πρωτότυπες αυτοσχέδιες στολές ακολουθώντας την πορεία της. Οι μεταμφιεσμένοι έχουν κρεμασμένα επάνω τους, κυρίως, λέρια προβάτων και προβιές ζώων. Το γλέντι συνεχίζεται μέχρι το βράδυ, με τη συνοδεία παραδοσιακών μουσικών κρητικών οργάνων.

Ο Νεομαγνησιώτικος Γάμος στη Λαμία

Στη συνοικία Νέα Μαγνησία της Λαμίας αναβιώνει ο Νεομαγνησιώτικος Γάμος. περιγράφει όμορφα, μέσα από φανταστικούς κι εύθυμους, ως επί το πλείστον, διαλόγους, αυτή τη νέα πραγματικότητα. Περιγράφει, δηλαδή, την αρνητική αρχικά υποδοχή των Μικρασιατών από τους ντόπιους, τους γάμους Μικρασιατών και ντόπιων, το μπόλιασμα και τη συμπόρευσή τους. Σε κάποιες σκηνές βέβαια κάνει ένα γρήγορο πέρασμα στη σύγχρονη πραγματικότητα, με πολιτική σάτιρα.

Η χρονική περίοδος, στην οποία αναφέρεται το σενάριο του Γάμου, είναι η δεύτερη δεκαετία από τη Μικρασιατική τραγωδία. Οι ενδυμασίες που χρησιμοποιούνται, όμως, δεν ανταποκρίνονται σ' αυτή την περίοδο, είναι παραδοσιακές ενδυμασίες (για Ρουμελιώτες και Μικρασιάτες), συμβολικά, για να τονιστεί η διαφορετικότητα.

Το έθιμο του «Αγά» στα Μεστά της Χίου

Το έθιμο του Αγά έχει ρίζες από την Τουρκοκρατία και μέχρι σήμερα είναι το ίδιο διασκεδαστικό την ημέρα της Καθαρής Δευτέρας. Ο Αγάς εισβάλλει στο χωριό με τη συνοδεία του και παίρνει θέση στην κεντρική πλατεία. Εκεί μαζεύεται ο κόσμος όπου «δικάζεται» για διάφορα παραπτώματα που του καταλογίζονται και πληρώνει το ανάλογο πρόστιμο! Από αυτή τη διαδικασία δε γλιτώνει κανείς από τους παρευρισκόμενους. Τα χρήματα που μαζεύονται από τα υποτιθέμενα πρόστιμα καταλήγουν στο ταμείο του Πολιτιστικού Συλλόγου του χωριού. Ένα πρωτότυπο έθιμο με πολύ χιούμορ και κοινωφελές έργο παράλληλα.

Ο χορός των πατάδων στην Κέρκυρα

Σε πολλά χωριά της Κέρκυρας αναβιώνει ο παραδοσιακός χορός των Πατάδων. Τον χορό σέρνουν πρώτοι οι πατάδες και ακολουθούν οι γέροντες του χωριού.

Το «γαϊτανάκι»

Σε όλη σχεδόν την Ελλάδα –και σε διάφορες παραλλαγές– το χορευτικό δρώμενο, το λεγόμενο Γαϊτανάκι, έθιμο που έφεραν μαζί τους οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, ξεσηκώνει μικρούς και μεγάλους.

Ρίζες και ετυμολογία

Το γαϊτανάκι, το οποίο κάνει ιδιαίτερα αισθητή την παρουσία του τα τελευταία χρόνια στις εκδηλώσεις των αστικών κέντρων, πέρασε στην Ελλάδα από πρόσφυγες του Πόντου και της Μικράς Ασίας και έδεσε απόλυτα με τα άλλα τοπικά έθιμα, αφού η δεξιοτεχνία των χορευτών αλλά και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του δεν αφήνουν κανέναν αδιάφορο.

Η λέξη «γαϊτανάκι» είναι υποκοριστικό της μεσαιωνικής λέξης «γαϊτάνιν», που σημαίνει μεταξωτό κορδόνι, λωρίδα, ταινία, και δημιουργείται χάρη στην τάση που έχει η γλώσσα μας να προσθέτει την κατάληξη «-άκι» για να δηλώσει τον υποκορισμό. Προέρχεται από τα ελληνιστικά χρόνια, μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, από την ελληνιστική λέξη γαϊτάνη. Χωρίς να είμαστε βέβαιοι για την ετυμολογία της, η ονομασία της έχει να κάνει με την πόλη Gaeta της Ιταλίας, ιωνική αποικία των Σαμίων, γνωστή για την παραγωγή κορδέλας. Οι κορδέλες συνήθως ήταν από βαμβάκι, μαλλί ή μετάξι και αποτελούσαν διακοσμητική πινελιά των φορεμάτων.

Πώς παίζεται

Χρειάζονται δεκατρία άτομα για να στήσουν τον ιδιότυπο χορό. Ο ένας κρατά έναν μεγάλο στύλο στο κέντρο, από την κορυφή του οποίου ξεκινούν δώδεκα μακριές κορδέλες, καθεμιά με διαφορετικό χρώμα. Οι κορδέλες αυτές λέγονται γαϊτάνια και είναι αυτές που δίνουν το όνομά τους και στο έθιμο. Γύρω από τον στύλο δώδεκα χορευτές κρατούν από ένα γαϊτάνι και χορεύουν ταυτόχρονα ανά ζευγάρια, τραγουδώντας το παραδοσιακό τραγούδι.

Καθώς κινούνται γύρω από τον στύλο, κάθε χορευτής εναλλάσσεται με το ταίρι του και έτσι όπως γυρνούν, πλέκουν τις κορδέλες γύρω από τον στύλο δημιουργώντας χρωματιστούς συνδυασμούς, με τον ίδιο τρόπο που έπλεκαν παλιά οι γυναίκες τα γαϊτάνια και στόλιζαν τις παραδοσιακές φορεσιές. Όταν οι κορδέλες έχουν όλες τυλιχτεί και οι χορευτές χορεύουν όλο και πιο κοντά στο κοντάρι, αντιστρέφεται η φορά του χορού και αφού τα γαϊτάνια ξετυλιχτούν ο χορός τελειώνει.

Τι συμβολίζει

Ο αριθμός των δώδεκα χορευτών λέγεται ότι δηλώνει τους μήνες του χρόνου που εναλλάσσονται ή τις Ωρες, τις μυθικές θεότητες του χρόνου. Σε πολλές κοινωνίες, κυρίως αγροτικές, το γαϊτανάκι συμβολίζει την ομόνοια και τη συναδελφικότητα. Ο κυκλικός χορός συμβολίζει τον κύκλο της ζωής, από τη ζωή στον θάνατο, από τη λύπη στη χαρά, από τον χειμώνα στην άνοιξη και το αντίθετο.

Και οι Απόκριες αποτελούν μια γιορτή χαράς που συνδυάζεται και με την αναζωογόνηση, με το ξύπνημα της φύσης, την άνοιξη. Αντλούν την καταγωγή τους από τα αρχαία Ανθεστήρια, γιορτή προς τιμήν του Διονύσου, που ελάμβανε χώρα επί

τριήμερο κατά την πανσέληνο ύστερα από δύο πανσελήνους από το χειμερινό ηλιοστάσιο (μέσα Φεβρουαρίου). Παράλληλα, η πομπή του Καρνάβαλου έχει επίσης ρίζες στην αρχαιότητα, καθώς σχετίζεται με την πομπή γλεντιού και ακραίων συμπεριφορών κατά τις διονυσιακές γιορτές.

